

OKROGLA MIZA SPD GORICA O DR. HENRIKU TUMI

ZGODOVINSKO NERAZVRŠČEN VELIKAN

MARJAN RAZTRESEN

Česar menda ni sposoben organizirati nobeno slovensko planinsko društvo v domovini, je pripravilo zamejsko Slovensko planinsko društvo 31. marca v Kulturnem domu v italijanski Gorici: okroglo mizo o dr. Henrikumu Tumi, vsestransko dejavnem Slovincu, gospodarstveniku, pravniku, politiku, kulturniku in tudi gorniku. O njem je bilo sicer že marsikaj napisano, vendar je kljub temu še vedno marsikaj neznanega — in del tega so hoteli tisto pozno popoldne ob prisotnosti kakšnih 80 poslušalcev, med katerimi je bil tudi sin dr. Henrika Tume Brane Tuma, odkriti dr. Miha Potočnik, dr. Tone Strojina, dr. Branko Marušič in Marko Waltritsch, medtem ko je bil moderator tega večera novinar Primorskega dnevnika Vlado Klemše.

Tisti večer so odgrinjali tančice Tumovega aktivnega življenja in govorili o Tumi planincu, publicistu, gospodarstveniku in politiku, čeprav je težko ločiti med seboj vse te dejavnosti tega vsestransko razgledanega in dejavnega človeka.

POLIHISTOR TUMA

»Dr. Henrikumu Tumi najbrž ne bi naredili usluge, če bi priredili tale pogovor pretežno zato, da bi govorili o njem, o njegovi osebi v najožjem pomenu besede,« je dejal moderator Vlado Klemše. »Že za življenja je namreč postavljaval v ospredje delo, dosežke svojih prizadevanj, ki jih je uresničeval največji del na Primorskem in posebno še v Gorici, in sicer kar nekaj desetletij. Zato je toliko primernejše, da se ta pogovor odvija prav tukaj v Gorici, v tem našem kulturnem domu, ki je prevzel mesto tistega Trgovskega doma, ki so ga goriški Slovenci zgradili v središču Gorice v prvih letih tega stoletja, in sicer v takratnem poletu gospodarskega in kulturnega razvoja, in pri katerem je bil prav dr. Henrik Tuma eden od glavnih ali celo glavni ustvarjalec in usmerjevalec.

Več kot 50 let po njegovi smrti je še vedno težko presoditi, katera od Tumovih dejavnosti je bila prevladujoča, planinstvo, politika, filozofija, gospodarstvo ali publicistika. Planinci pravimo, da je postavljaval temelje slovenski planinski kulturi in zato smo se prav pri planinskem društvu odločili za organizacijo te okrogle mize. Menimo, da je sled, ki jo je pustil za seboj na tem področju, vsaj tako globoka kakor tista v gospodarstvu ali politiki, ko je na Goriškem po nekajletnem sodelovanju s predstavniki nacionalnoliberalne stranke

Dr. Henrik Tuma

začel novo in samostojno pot na področju socialdemokracije. Samostojno pot je izbral tudi po prvi svetovni vojni v povsem spremenjenih družbenih in geopolitičnih razmerah.

Planinci v Gorici pa imamo razlog več, da smo pripravili in uresničili to pobudo in pripravili to okroglo mizo, saj je bil Tuma član goriške podružnice SPD, ustanovljene leta 1911, dobre stike pa je imel tudi s tukajšnjo goriško sekcijo Italijanskega alpinističnega kluba.

Ob 50-letnici smrti, leta 1985, je kazalo, da bodo v Tumovem delu spregovorile tako imenovane inštitucije. Toda ostalo je v glavnem pri dobrem namenu. Skoraj bi bila šla mimo (če smo natančni, je že šla) tudi 130-letnica rojstva, ki je bila lani. Pisali smo o Kugyju, ki se je rodil v Gorici, prav tako leta 1858, in mu celo postavili spominsko ploščo. Tumo pa v celoti šele odkrivamo.

Sicer pa mislim, da ni bistvo v tem, da postavljamo spominske plošče ali spomenike (mimogrede: ena od ulic v Gorici se imenuje po njem, v Novi Gorici pa so mu stari goriški študenti leta 1975 ob 40-letnici smrti postavili spomenik). To so le zunanji znaki, ki so včasih celo potrebni. Najlepši spomenik pa je, če se seznanimo z njegovim delom, če preučujemo in raz-

vijamo njegovo misel in gradimo na tem. Prepričan sem, da je v njegovem bogatem življenju marsikaj, kar je ali kar bi utegnilo biti aktualno tudi danes, posebno v našem prostoru,« je končal svoje uvodne misli Vlado Klemše.

BIL JE TUDI JAMAR

Dr. Tone Strojín, ki je velik del govoril o Henrikú Tumi — planincu, je poudaril, da narodi, ki kaj dajo na svoje velike sinove, imajo svojo zgodovino, prav tako društva in organizacije, ki častijo svoje osebnosti, imajo svojo vsebino. SPD Gorica gre velika zahvala, je dejal, da se je spomnilo 130-letnice rojstva našega velikega alpinista, pisatelja, ideologa, o katerem govorimo na nocojšnjem večeru.

Potem je dr. Strojín razdelil poslušalcem govorno vizitko o liku in življenju dr. Henrika Tume. Glede na to, da je dr. Strojín ob 40-letnici njegove smrti napisal knjižico »Dr. Henrik Tuma, veliki slovenski alpinist, publicist in politik«, ki jo je leta 1976 založila Planinska založba Slovenije in jo je še vedno mogoče kupiti, naj iz Strojínove dolge in natančne predstavitve dr. Tume omenimo le nekaj podrobnosti.

Dr. Henrik Tuma, Ljubljánčan po rojstvu, rojen 9. julija 1858, komaj devet dni prej kot dr. Julius Kugy, se je skozi življenje težko prebijal že kot dijak v Postojni, kjer je bil komaj osemnajstleten domači učitelj. Sicer pa je mogoče marsikaj iz njegovega življenja prebrati v Tumovem obsežnem življenjepisu, ki ga je napisal sam — tudi o svojih pogledih na poslanstvo mladega slovenskega intelektualca.

Po maturi, ki jo je opravil ob svojem učiteljevanju v Postojni, ga je pot zanesla v Pulj, kjer je prvič videl morje. Poleg gorá je postalo njegova druga ljubezen — in podzemске jame tretja. Sam pravi, da je bil menda eden od prvih če ne celo prvi slovenski jamar.

»Letos praznujemo stoletnico organiziranega jamarstva na Slovenskem,« je dejal dr. Strojín, »vendar dvomim, če so slovenski jamarji med svojimi začetniki omenili tudi dr. Henrika Tumo. Vemo pa, da je predvsem v času svojega bivanja v Postojni oblezel vse jame v bližnji in daljni okolici.«

Iz Postojne se je mladi Tuma vrnil v Ljubljano in od tod šel v Trst, kjer je bil pripravnik na sodišču, tam pa je tudi opravil sodniški izpit in se takoj prijavil na prosto delovno mesto sodnika v Tolminu, kjer je bil desna roka narodnoprerednih Slovencev — in kjer je spoznal svojo bodočo ženo.

Soški podružnici SPD je pomagal iskati najboljšo lokacijo za planinsko kočó na Krnu, tam pa je tudi vodil planinske izlete. Leta 1894 je prišel v Gorico, ki je bila »laška, okolica pa slovenska«, kot je de-

jal. Vendar je dosegel, da so začeli v mestu poslovati tudi v slovenščini, celo tudi na sodišču. Ves ta čas in še poprej se je izredno aktivno udeleževal tudi v politiki in je nekatere interese majhnih ljudi zagovarjal celo na cesarskem dvoru na Dunaju. Ob prelomu stoletja so ustanovili narodno napredno stranko, v prvih vrstah katere je bil tudi Tuma. Program te narodne napredne stranke je bil, kot je povedal dr. Strojín, »boj za narodno in gospodarsko osamosvojitve goriških Slovencev in vsestranska podpora delavske-mu gibanju.«

PRIMORSKA LETA

Leta 1901 je dr. Tuma odprl lastno odvetniško pisarno, in sicer v času, ko je tudi politično najintenzivneje deloval. Poleg tega je našel čas še za to, da je v Gorici ustanovil pevsko društvo in bil celih osem let društveni predsednik, pod njegovim vodstvom pa so odprli tudi glasbeno šolo. Kot odvetnik je dosegel, da so bile prva leta tega stoletja slovenske in hrvaške razprave tudi na sodišču v Trstu. Takrat se je začel ukvarjati tudi s sociologijo — in še bolj z jezikoslovjem: kupil je učbenike in slovarje vseh največjih evropskih jezikov in temu študiju posvetil ves svoj prosti čas in veliko študija; med drugim je zasnoval tudi priročén francosko-slovenski slovar.

Leta 1905 je prodal pisarno in hotel v Trst, da bi ustanovil socialnodemokratsko stran-

namesto komentarja

KAJ JE PLANINSKA ZVEZA

Kaj je sploh planinsko društvo? Čeprav se na prvi pogled zdi, da je mogoče na to vprašanje zlahka in takoj odgovoriti, bi bili na hudi preizkušnji, če bi morali to zares tudi storiti.

Če je planinsko društvo organizacija, ki se ukvarja z vprašanji hoje po gorah, je to torej športna organizacija, morda le nekoliko drugačnega tipa. Vendar je še kaj več. Je tudi organizacija, ki se ukvarja z varstvom narave — toda spet je naravovarstvena organizacija posebne vrste. Je pa še kaj več, saj je tudi kulturna organizacija, organizacija, ki se ukvarja z mladino, ki ima na skrbi kočé, ki se ukvarja z znanstvenimi vprašanji in še z marsičem drugim.

Prav presenetljivo je, koliko pojavnih oblik ima zdaj planinstvo. Včasih je

ko, kar pa mu je preprečila bolezen zaradi izčrpanosti; hribi in hribovstvo so ga rešili te bolezni. Tri leta pozneje je v samozaložbi izdal zdaj malo znano knjižico »Jugoslovanska ideja in Slovenci«, kar je zanimivo tudi zato, ker je imel o isti temi, vendar veliko pozneje, predavanje Ivan Cankar. Pred prvo svetovno vojno je bil politično najbolj intenziven, saj je v avtobiografiji zapisal, da je imel takrat okoli tisoč shodov, pa ne le v Trstu in Gorici, ampak vse do Ljubljane in Jesenic. Bil je namreč tudi ustanovitelj delavskega planinskega gibanja »Priatelj prirode« in je s tem poslanstvom potoval celo v Zagreb, Sarajevo in še kam.

Drugo leto prve svetovne vojne se je preselil iz Gorice v Trst in tam vpisal advokaturu — v slovenskem jeziku, kar je bil nasploh prvi vpis nekega advokata v Trstu na podlagi slovenske prošnje. Vendar se je zadnje vojno leto vrnil v Gorico, kjer ga je vlada med drugim pooblastila, naj izdela referat za goriške planine. Takrat je obhodil vse takrat žive in tudi mrtve planine v Posočju, njegova študija pa je bila objavljena v almanahu Jadranski koledar.

Na Tržaškem in Goriškem so leta 1921 prvič začeli nastopati fašisti in takrat je Tuma napisal, da je bil 48 let na Primorskem, a je moral slednjič odnehati, kajti grozilo mu je fizično uničenje. Preselil se je v Ljubljano, kjer je imel prav tako odvetniško pisarno. Tukaj je začel kot planinec veliko pisati za Planinski vestnik

in na podlagi njegove izredno aktualne razprave o alpinizmu je nastala njegova najboljša knjiga »Pomen in razvoj alpinizma«.

»V slovanski planinski literaturi ni take knjige,« je dejal dr. Strojín, »take knjige pa nimajo niti Italijani, niti Nemci. Ne vem, zakaj ne prevedemo v svetovne jezike te pomembne knjige. Če je med došlejšimi izdanimi knjigami slovenske planinske zgodovine kaj ideološkega, je to prav gotovo ta knjiga. Vsak stavek v njej ima sporočilno vrednost.

Tuma je poleg tega preučeval tudi krajevna imena,« je dejal dr. Strojín. »Štirideset let jih je zbiral, jih po separatih objavljaval v Planinskem vestniku, pozneje pa je SPD leta 1929 izdalo Imenoslovje Julijskih Alp. Avtor je bil tudi na tem področju izredno temeljit in natančen; po gorah je hodil z domačini in lovci in je vse to zvedel iz prve roke. Zato se lahko človek vsem tem sedanjim venetološkim razpravam, ki jih vodijo v Književnih listih Dela, samo nasmeji. Izdelane so bile tudi skice in toponomastični zemljevid Triglav — Škrlatica, njegov sin Ostoj Tuma pa je ta zemljevid risal (Ostojev sin pa sedi tamle v tretji vrsti v dvorani).

NATANČEN ZAPISOVALEC

Henrik Tuma je bil tudi znan slovenski pisatelj. Morda je bil za nekatere malo preveč suhoparen, vendar moram reči: ko

bil samo klasični, edini znani alpinizem, zdaj je poleg tega še športno plezanje, plezanje po zaledenelih slapovih, visokogorski ali ekspedicijski alpinizem, vse skupaj pa spada le med vrhunske oblike alpinističnega udejstvovanja, torej tudi planinstva. Mnogo več ljudi pa se ukvarja s plezanjem po zavarovanih poteh, s hojo po gorah, se pravi s klasičnim gorništvom, hodi na trekinge, se ukvara z alpinističnim in s turnim smučanjem in še z marsičem drugim. Svet gorništvá se je do zdaj razvil v čudovito raznobarnost in je postal družina z zares veliko otroki — do najmanjšega in najmlajšega, jadralskega padalstva z gorá.

Ali je planinska zveza sploh še gorniška organizacija v prvotnem smislu? Ali so njena vrata še odprta vsem, ki se želijo ukvarjati z dejavnostmi, vezanimi na goro? Kako gledajo »povprečni« gorniki, hodci po zaznamovanih poteh, na vrhunske športnike — plezalce? Ali jih še priznavajo za člane svoje organizacije ali pa čutijo z njimi komajda še kaj skupnega? Ali se sedanje pojmovanje planinstva ne

razlikuje v marsičem od prvotnega pojmovanja te dejavnosti? Kdo je zdaj še tisti, ki je ostal pri izviri planinstva in kdo se je od prvotne planinske ideje najbolj oddaljil?

O tem ne razpravljajo samo v slovenski planinski organizaciji, ampak tudi drugod v Alpah. Ob tem nekateri menijo, da se mora pač vsak član te sedanje planinske organizacije sam odločiti, kaj mu pomeni planinstvo in kaj mu pomenijo gore: šport ali (poleg tega) še kaj drugega.

Sicer je morda tudi to ena od dobrih in lepih strani planinstva, da se lahko vsak zase in vsak pri sebi odloči, s čem se bo ukvarjal v hribih, in da gore vsakomur pomenijo pač tisto, kar mu najbolj ustreza.

V vsakem primeru in ob vsakršnem gledanju na stvar pa je izjemno pomembno, da vsaka dejavnost posveti vso pozornost delu z mladimi in njihovemu usposabljanju za takšno delovanje v gorah, ki jih zanima. Vse, kar naj bi ostalo trajnejše, mora namreč imeti trdno podlago.

M. R.

je SPD praznovalo 40-letnico, je izdalo jubilejno številko Planinskega vestnika. V tem letniku 1933 so imeli objavljene prispevke vsi takrat najbolj znani slovenski alpinisti, pod črto pa so kot pisatelja nekaterih v narekovajih natisnjenih misli citirali H. Tumo.

Vlado Klemše je povedal, da obstaja dilema, na katerem področju je bil dr. Tuma pravzaprav najbolj pomemben. Ali nemara kot pravnik? Nobenega dvoma ni, da je bil odlični jurist in je imel obsežno klientelo, kjerkoli se je pojavil, v Gorici, Trstu ali Ljubljani. Vedno je imel posluš za reveža, predvsem za Slovence — saj revež je bil takrat Slovenec. — Kot politik je Tuma še zdaj nepriznan, Slovenija mu še do danes ni odmerila njegove pravične vloge, niti v naših sedanjih razmerah ne, čeprav je bil vedno levo usmerjen in pogumen. Če bi ga imeli zdaj, bi bil eden od najboljših slovenskih poslancev ali delegatov. — Kot pisatelj je bil sporočilen; ni bil literaren, kot pisatelj pa je bil vedno brezoseben. Toda znal je opazovati. Kot dokumentalist je bil izredno pozoren, skrben in natančen; karkoli je zapisal, ni od srca, prosto in improvizirano, ampak vedno argumentirano. Kot planinski ideolog še zdaj nima tekmeča niti doma niti pri drugih narodih. — Kot filologu mu marsikaj očitajo; že pred vojno so mu kaj očitali, lani pa je doživel popolnoma nezasluzeno napad venetologov, pa tudi v knjigi Zgodovina Langobardov. — Tuma je bil eden od naših prvih če ne celo prvi marksistični sociolog. Nekateri sicer pravijo, da je bil avstromarksist, vendar je bil prvi, ki je govoril o samoodločbi naroda. — V Tumovih časih slovenska narava, gore in kras niso bili tako ogroženi, kot so zdaj, vendar Henrik Tuma rožic ni trgal. Prav čustveno je napisal, da je v vsem svojem življenju edinole svoji dobri ženi Mariji utrgal nekaj planik.

Ali je bil Tuma tudi član Slovenskega planinskega društva? Bil je, pa ne le član SPD, ampak tudi nemškega Alpenvereina, ker ni bil ozek človek, pa tudi češkega Kluba turistov, pa član furlanskega planinskega društva (sicer je bil tudi Jakob Aljaž član nemško-avstrijskega Alpenvereina, ker takrat ljudje niso bili polarizirani, ampak so se v gorah univerzalno razumeli; planinske izkaznice jim niso pomenile zapreke in pregrade).

Tuma je bil načelnik kulturnoliterarne komisije pri SPD šele potem, ko je bil leta 1932 storjen preobrat v SPD. Okoli sebe je zbral takrat najpomembnejše pisce in tudi zgodovinarje. Mentor je bil Miri Marko Debelakovi, enakopravno se je kosal s takratnim urednikom Planinskega vestnika dr. Josipom Tominškom. Bil je tudi mentor Turistovskega kluba Skala. Če so bili kakšni spori glede poimenovanja plezalnih smeri ali pravilne poti, je bil pri Skali

razsodnik. Ni pa bil nikoli eden od vodilnih planinskih delavcev v SPD. Kljub temu mu zgodovina že zdaj priznava, da je legenda slovenskega planinstva.

»Kot avtoriteto ga je cenila tudi tujina, med njimi urednik Hochtourista dr. Paul Kaltenecker, mednarodna zveza planinskih organizacij UIAA pa ga je izbrala za delovnega predsednika v Pontresini — a ne zato, ker je govoril sedem jezikov, temveč zato, ker so spoštovali njegova mnenja. Veliko je namreč vedel tudi o lavinologiji, glaciologiji ali flori.« je svoj del razlage o dr. Henriku Tumi na okrogli mizi v Gorici končal podpredsednik Planinske zveze Slovenije dr. Tone Strojnik.

VITEZ PLEMENITEGA ŠPORTA

Posebno doživetje na goriški okrogli mizi je bila pripoved častnega predsednika Planinske zveze Slovenije dr. Mihe Potočnika, ki je dr. Henrika Tumo osebno poznal.

»Da, to je točno,« je dejal dr. Potočnik, »poznal sem ga, kot sem poznal tudi dr. Juliusa Kugyja. Oba sta bila velika moža predvsem Julijskih Alp. Dr. Tumo sem spoznal prek turistovskega kluba Skale in v plezalskih družčinah tedanjega časa. Bil je 49 let starejši od mene. Takrat smo začeli z alpinističnimi vzponi (to je bilo v dvajsetih in tridesetih letih) in tako prek Skale dobili stik tudi z dr. Tumo.

Dne 6. marca letos sem prebral v Delu,« je dejal dr. Potočnik, »izredno zanimivo mnenje, ki ga je izrazil eden od urednikov revije Alp, 28-letni novinar iz Trsta Piero Spirito. Takole pravi: Menim, da nimamo alpinističnih mislecev, ki bi znali svojo strast in razloge, ki jih silijo v gore, primerno opisati in razložiti. Veliko je alpinistov, ki pišejo, vendar tako plehko in prazno, da se te loti obup: kot bi jim bila važnejša skala od človeka, preplezan raztežaj pomembnejši od človekove duše. — Potem pa govori o alpinistu, ki je bil glede tega pravi inovator. Pometel je s hri navščino, piše Spirito, in lažnim mišljenjem, da je alpinist nadčlovek, ki poduhovljeno misli in ukrepa. Alpinist pa ni ne heroj, ne norec, je le človek.«

Kot je dejal dr. Potočnik, je dr. Henrik Tuma prav v tem smislu razvijal svoj pogled na gorski svet in na alpinizem. Napisal je čudovito, še zdaj izredno svežo in aktualno knjigo Pomen in razvoj alpinizma.

»O sebi je trdil, da je športnik,« je povedal dr. Potočnik. »Vendar je pojmoval plezanje po gorah kot zelo plemenit šport, ne kot banalnost, v kakršno se je ta tekmovalni in vrhunski šport ponekod že izrodil v današnjih časih. Dr. Tuma pravi: Nočem biti neskromen, ako tudi sebe smatram za poseben tip slovenskega alpinista. Zavedam se, da sem hotel hoditi svoja

pota, da mi tudi ves preprosti turizem, ki se je širil po ustanovitvi SPD, ni zadoščal, da me je celo od sebe odvrčal.

PRIMERJAVE S KUGYJEM

Nekateri pri slovenski planinski organizaciji so hoteli postavljati nekakšno nasprotje Kugy — Tuma, kot da bi bila to dva tekmeča ali nasprotnika v gorah. To je seveda nesmisel. Oba moža sta se izredno spoštovala. Dr. Tuma ima v svoji knjigi izredno tople odstavke o dr. Kugyju, prav tako pa je tudi dr. Kugy izredno upošteval Tumo in ga spoštoval kot sebi enakovrednega. Zanimivo je, da sta oba hodila po Julijskih Alpah s trentarskimi vodniki: Kugy je bil bolj navezan na Andreja Komaca, medtem ko je dr. Tuma predvsem upošteval Jožeta Komaca.

Tuma sam opisuje svojo planinsko, gorniško in alpinistično pot. Začel je zelo zgodaj, vendar se mi zdi izredno zanimivo to, kar piše o letu 1902. Ko je hodil po Kaninu, je prišel v stik s češko skupino in češka mladina me je, pravi, prvič opozorila na domačo organizacijo turisticke in tisto med češkimi turisti. Do takrat, pravi dr. Tuma, nisem bil član nobenega alpinskega društva, v kočah se nisem ustavljal, bile so mi tuje, nepotrebne. V češki družbi se mi je šele porodila želja in dolžnost sodelovanja. Včlanil sem se v SPD, tudi v furlansko planinsko društvo, v nemško-avstrijsko alpsko društvo — in s slastjo je začel prebirati alpinistične knjige.

Odločilen vpliv je imel dr. Švigelj, tudi znan alpinist, ki je hodil s svojo ženo po naših gorah. Dr. Švigelj, pravi Henrik Tuma, je apeliral name, da je dolžnost alpinista, da ne uživa lepote alpske prirode sam, marveč da dá izraza svojemu doživljanju. Lotil sem se pisanja in od takrat čutim, da je vsa moja alpinistika morala poprej ostati mrtva in brezpombna za druge, da je bilo vse poprej le moja radost. Tako sem se lotil preiskavanja Julijskih Alp od doline do doline, od vrha do vrha, poiskal sem domače pastirje, večče domačega življenja.

O sebi piše dr. Tuma (ko se primerja s Kugyjem), da je moral vse svoje ture opraviti na nedelje in praznike in v velikih počitnicah. Hrepenel sem v gore, piše, kakor ujetnik iz ječe, medtem ko je dr. Kugy 'iz udobnega življenjskega položaja v blagem miru svoje rodbine... užival v polni meri lepoto in mir življenja in prirode. Dr. Jug in jaz pa sva se zbegana in izmučena zatekla v prirodo in v njej našla moči ter osvežila sebe v težavnem boju z življenjem'.

»To sem prebral zato,« je dejal dr. Miha Potočnik, »da bi približal njegovo podobo in njegovo pojmovanje gor, vodništva in alpinizma. — Rad bi še omenil, da je dr. Tuma v nadvse skromnih razmerah hodil po gorah. Upoštevati je treba vsekakor

takratne prometne razmere, ko še ni bilo bohinjske železnice, kaj šele kolesa ali celo avtomobila. To so bili dolgi pohodi, najprej pa prevozi s kočijo, poštnimi postiljoni in potem pešačenje dneve in dneve dolgo.

TUMOVA SMER V STENI

Na dr. Tumo me veže spomin, povezan s Severno triglavsko steno. — Znano je, da je prvi preplezal to steno Trentar Ivan Berginc-Štrukelj leta 1890. Leta 1908 je bil od Slovencev drugi mož v tej steni Janez Košir, ko je kot vodnik sodeloval v navezi Zimmer-Jahn, leta 1909 pa je preplezal Severno triglavsko steno Jože Komac-Pavr sam. Verjetno je vstopil tam, kjer sta leto pozneje z dr. Tumo preplezala to steno v vzhodnem delu, ki jo zdaj imenujemo Slovenska smer. Komac in Tuma leta 1910 nista plezala skozi žleb, ki se zdaj imenuje Prevčev izstop (po dr. Slavku Prevcu, ki je ta prehod ponovno našel), ampak v zadnji kotel, v katerega je takrat s Triglavskega ledenika še padal droben slap, in preplezala Slovenski stolp, kot se zdaj imenuje, v novi smeri.

Dr. Henrik Tuma mi je ob binokostnih praznikih leta 1929 izpred Aljaževega doma točno opisal svojo in Pavrovo smer. Zelo me je začudilo, da je iz zadnjega kotla pod slapom zavil na desno okrog Slovenskega stolpa in, kot je pripovedoval, izstopil na desni strani tega stolpa, če gledamo od Aljaževega doma. Takrat smo tudi mi plezali Slovensko smer, vendar na Slovenski stolp z leve strani po kaminih. Tako smo takrat dejali, da se je mož pač zmotil, ker da to ne more biti res.

Leta 1929 pa je bila v Zimmer-Jahnovi smeri nesreča z dvema smrtnima žrtvama. Za reševalci je takrat prišel Matevž Freljih, ki je zamudil naše reševanje; pritekkel je iz službe na Kredarico in od tod na ledenik in na Zimmer-Jahnov stolp. Drugi smo se takrat že spustili skozi stari izstop po vrveh, vrvi pobrali in ponesrečenca že prenesli po policah v Slovensko smer in v Vrata. Matevž Freljih se po tem izstopu ni upal spustiti, ampak je iskal prehod — in našel polico, po kateri sta leta 1910 izstopila dr. Tuma in Pavr. Ta izstop se zdaj imenuje po Freljihu in ne po Pavru, Komacu ali Tumi.

Zatem je dr. Miha Potočnik dejal, da je bil dr. Henrik Tuma aktiven tudi v turistovskem klubu Skala, kjer so se tudi spoznali. Slovenski alpinisti so takrat opravljali v Severni triglavski steni veliko delo: Čop, Tominšek, Potočnik, Jesihova in Gostiša so preplezali še zdaj znamenite smeri, ob tem pa so se med bojevitimi mladimi alpinisti razvili nesporazumi — »pa je dr. Tuma kot glavni razsodni v turistovskem klubu Skala obe strani pomiril in poravnal...«

»Za nas mlade pa je bil takrat precej nedostopen,« je dejal dr. Potočnik, »ker so bile med nami vendarle velike starostne razlike.«

Izrazil je tudi zadovoljstvo nad tem, »da je današnji dan posvečen dr. Henrikumu Tumi in njegovi 130-letnici rojstva. Tudi moje prizadevanje je bilo, da dr. Tumo postavimo ramo ob ramo k dr. Kugyju, ki so ga imenovali kralj Julijskih Alp, ker je znal lepo opisovati svoja doživetja v gorah. Tudi dr. Tuma v svoji knjigi izredno simpatično in pohvalno piše o teh gorah, čeprav manj s čustvenimi navdih. Dr. Tuma je skratka pisal drugače. Mislim, da je prav, da nekoliko popravljamo krivico, ki smo jo dr. Henrikumu Tumi nehote prizadejali.«

V nadaljevanju razprave za okroglo mizo je govoril še dr. Branko Marušič o dr. Henrikumu Tumi — politiku in Marko Waltrisch o Tumi — gospodarstveniku. Prvi je posebej poudaril, da je bilo v Tumovi naravi, da se je vsakemu svojemu delovanju, ki se mu je posvečal, predajal z vso svojo strastjo in je hotel biti na vsakem od teh področij popoln. »Zato bi naredili napako,« je dejal, »če bi ga hoteli predstaviti predvsem kot planinca — ali predvsem kot kaj drugega, kar je še bil.«

Verjetno se bosta kdaj našla avtor in založnik, ki bosta posvetila vsem Tumovim dejavnostim ustrezno pozornost, tako da bomo lahko prebrali celovit in ustrezno ovrednoten prikaz bogatega in plodnega življenja dr. Henrika Tume.

TUDI V PZS AKCIJA »10 % MANJ NESREČ«

GORE NEOPAZNO POBIRAJO DAVEK

BINE VENGUST

V tolminski Enoti temeljnega sodišča sem čakal pred razpravno dvorano, kjer je potekala razprava proti vodji izleta. Sodniki naj bi ugotovili dejansko stanje v gorski nesreči, ki se je pred leti zgodila v strminah pod Malim Mangartom. V čakalnici je bilo še nekaj ljudi. Vsi so bili nekam resni in zamišljeni. Vsak izmed čakajočih je bil namreč v bolj ali manj neprijetni vlogi: kot tožitelj ali obtoženec, sodni izvedenec ali priča, sorodnik ali prijatelj tega ali onega. Tudi meni je bilo nelagodno, četrta sva s Pavletom skrbno napisala izvedensko mnenje o nesreči in nama je pri tem pomagal Jelko, ki je takrat v nesreči reševal zbegane otroke in je še najtočneje vedel, v kakšnih razmerah je vodnik izleta vodil devetnajst otrok v starosti od deset do štirinajst let: najprej po Slovenski poti na Mangart, nato pa (ker se ni upal otrok peljati po isti poti nazaj v dolino, Italijanska pot pa je bila še prekrita s snegom) se je vodnik odločil, da bodo sestopili po zelo zahtevni gorski stezi v dolino Koritnice. Neprijetno sem se počutil ob vprašanju, ki sem si ga zastavil kot predstavniku planinske organizacije: ali je naša organizacija storila dovolj, da bi bilo v naših gorah manj nesreč?

Leto dni po nesreči smo v podobnih letnih razmerah Pavle, Jelko in podpisani prehodili celotno pot, ki jo je prehodila izletniška skupina do mesta nesreče, kjer je nesrečni Dean zdrsnil po travi zelo strmega pobočja v smrt. Jelko nama je pokazal še prostor, kjer se je skupina malo

pod drevesno mejo v redkem drevju in grmovju ustavila in od koder je vodnik odhitel v dolino po gorske reševalce.

ŠTIRJE IZVEDENSKI ODGOVORI

Temeljno sodišče v Novi Gorici je zaprosilo Komisijo GRS pri PZS za izvedensko mnenje o vzrokih nesreče, da bi preiskovalni sodnik lahko končal svoje delo. Sodišče je postavilo štiri vprašanja:

1. *Ali so bili udeleženci izleta, ki je bil razmeroma dolg in naporen, nanj kondicijsko dovolj pripravljeni oziroma ali je bil zanje ta izlet primeren, posebno še glede na starost in izkušnost?*

(Namesto izčrpnih odgovorov iz izvedenskega mnenja dajem le izvlečke.) Polovica udeležencev izleta je izjavila, da še ni bila v gorah. Za načrtovano turo bi potrebovali enajst ur hoje. To je za začetnike vsekakor obilen zalogaj. Za mlade velja načelo postopnosti, prehajanje od manj napornih izletov k zahtevnejšim turam in podvigom. Udeleženci izleta so bili torej zelo mladi in neizkušeni ter fizično in psihično nepripravljeni na tako zahtevno gorsko turo.

2. *Ali so bili udeleženci za ta izlet ustrezno opremljeni oziroma kako bi morali biti opremljeni?*

Večina udeležencev je bila obuta v najrazličnejših gumijastih copatah, tudi smrtno ponesrečeni Dean. Rezervnih oblačil in perila v glavnem niso imeli. Trije so nosili kratke hlače. Hrane v nahrbtnikih so imeli malo, sicer pa je bila večina brez na-